

ชื่อวิทยานิพนธ์ : พุทธจริยศาสตร์กับการบริโภคนิยม ๔  
 ผู้วิจัย : พระมหาเกรียงไกร กิตติเมธี (พินยารักษ์)  
 ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาปรัชญา)  
 คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์  
 : พระเมธีสุตาภรณ์,ป.ธ. ๙, พธ.บ.,M.A., Ph.D. (Buddhist Study)  
 : พระสวาท ธรรมโรโส พธ.บ., M.A.(I.P.R), Ph.D. (Philosophy)  
 : ผศ.ดร. สุรพงษ์ คงศักดิ์,พธ.บ., M.A.,ปร.ด. (วัฒนธรรมศาสตร์)  
 วันสำเร็จการศึกษา : ๑๕ / มี.ค. / ๒๕๕๖

### บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นการวิจัยเอกสารซึ่งมีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ เพื่อศึกษาพุทธจริยศาสตร์ในการบริโภคนิยม ๔ เพื่อศึกษาการบริโภคนิยม ๔ ของคนไทยกลุ่มบริโภคนิยม และเพื่อศึกษาวิเคราะห์ การบริโภคนิยม ๔ ของคนไทยตามพุทธจริยศาสตร์ ผลการศึกษาพบว่า

พุทธจริยศาสตร์กับการบริโภคนิยม ๔ ในความหมายของพุทธจริยศาสตร์หมายถึงการบริโภคด้วยปัญญา ประกอบด้วยเหตุผลให้รู้ถึงคุณค่าที่แท้จริงเป็นความประพฤติก่อนมนุษย์และการดำรงชีวิตอยู่ด้วยหลักเกณฑ์ทางจริยธรรม การบริโภคนิยม ๔ ทรรศนะของพุทธจริยศาสตร์บริโภคเพื่ออุดหนุนชีวิต มิใช่จุดมุ่งหมายของชีวิต ความหมายของการบริโภคเชิงพุทธจริยศาสตร์ไม่ได้บริโภคเพื่อสนองความต้องการหรือเป็นความต้องการพื้นฐานของมนุษย์เพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ยังมีทรรศนะสนับสนุนการบริโภคเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายสูงสุด อันเป็นเหตุจะทำให้มนุษย์มีศักยภาพที่สมบูรณ์ ทำให้ชีวิตมีความดีงามยิ่งขึ้น ทำให้มนุษย์มีความสามารถในการดำรงชีพที่ดีงามได้พุทธจริยศาสตร์ซึ่งมีลักษณะเป็นสมบูรณนิยม กล่าวคือเป็นหลักความประพฤติที่มีลักษณะที่แน่นอนตายตัวไม่มีการเปลี่ยนแปลงหากกล่าวถึงการบริโภคนิยมตามพุทธจริยศาสตร์แบ่งได้ ๒ ประเภท คือ การบริโภคของบรรพชิต กับการบริโภคของคฤหัสถ์ โดยอยู่ภายใต้หลักการบริโภคตามหลักพุทธจริยศาสตร์ที่เกี่ยวกับการบริโภคนิยม ๔ คือ การบริโภคตามหลักปुरुสธรรม หลักโยนิโสมนสิการ หลักมัชฌิมาปฏิปทา และหลักสันโดษ เพราะสาเหตุในการบริโภคนิยมมาจากความต้องการพื้นฐานของมนุษย์และเริ่มมีการบริโภคนิยมด้วยตัณหา ทำให้คุณค่าของการบริโภคนิยมมีลักษณะ ๒ ประการ คือ คุณค่าแท้กับคุณค่าเทียม โดยมีจุดมุ่งหมายของการบริโภคนิยม ๔

คือ เพื่การดำรงอยู่แห่งชีวิตและพัฒนาชีวิตของมนุษย์ให้มีความสมบูรณ์อย่างยั่งยืนมิใช่บริโภคเพื่อสนองความอยากหรือเพื่อประดับหรือสร้างความสวยงามให้กับร่างกายแต่อย่างใด

การบริโภคปัจจัย ๔ ของคนไทยกลุ่มบริโภคนิยม อยู่ที่ค่านิยมที่มาจากผู้อื่นและความเชื่อของตนเอง จึงได้พยายามที่จะศึกษาและนำมาปฏิบัติใช้ในชีวิต อันได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค เพราะคนไทยส่วนใหญ่มีแนวคิดเกี่ยวกับบริโภคนิยมในด้านวัตถุมากกว่าด้านจิตใจ เพราะเชื่อว่าวัตถุสิ่งของจะนำความสุข ความเจริญมาสู่ตน ครอบครัว และการมีเกียรติยศในสังคม อันเป็นเหตุทำให้แนวคิดนี้กลายเป็นวัฒนธรรมการบริโภคในกลุ่มบริโภคนิยมที่คนไทยได้นำมาเลียนแบบ ซึ่งรู้คุณค่าของการบริโภคนิยม แต่ไม่สามารถที่จะลด ละ เลิกบริโภคนิยมที่เกินความจำเป็นได้ ดังนั้นจึงส่งผลให้จุดมุ่งหมายที่จะดำเนินชีวิตแบบพอเพียงและเรียบง่ายลดลงไป

พุทธจริยศาสตร์วิเคราะห์บริโภคนิยมของคนไทยสาเหตุสำคัญการบริโภคนิยมของคนไทยตามทรรศนะพุทธจริยศาสตร์เห็นว่าการเกิดจากคุณค่าบริโภคนิยมที่สนองความต้องการและความพึงพอใจสูงสุด การบริโภคกลุ่มบริโภคนิยมของคนไทยทำให้เกิดปัญหาทางจริยธรรมคือ ปัญหาครอบครัว ปัญหาการศึกษา ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาสังคมและวัฒนธรรม พุทธจริยศาสตร์ในฐานะเหตุผลผู้สนับสนุน มีทรรศนะให้ดำรงชีวิตแบบเรียบง่าย และอยู่ด้วยความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน สนับสนุนการบริโภคด้วยปัญญา พุทธจริยศาสตร์มีทรรศนะเกี่ยวกับการบริโภคนิยมว่าเป็นเพียงกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่สนองความต้องการเท่านั้น สำหรับเหตุผลในฐานะผู้คัดค้านกล่าวคือ คัดค้านการแสวงหาปัจจัย ๔ โดยมีขอบและเกินความจำเป็น โดยมีได้คำนึงถึงจริยธรรมในการบริโภคที่ดี ซึ่งเป็นสาเหตุทำให้เกิดปัญหาทางจริยธรรมและปัญหาอื่น ๆ อีกมากมาย และทำให้ศักยภาพในการเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ลดน้อยลง ดังนั้น การศึกษาพุทธจริยศาสตร์กับการบริโภคปัจจัย ๔ ของคนไทย จะเป็นประโยชน์มาก หากทราบถึงหลักพุทธจริยศาสตร์ในการบริโภคปัจจัย ๔ สามารถทำให้การบริโภคเข้าถึงจิตใจและอาจจะลด ละ เลิกการบริโภคปัจจัย ๔ ที่เกินขอบเขตและเกินความจำเป็นนั้นก็อาจจะเป็นไปได้ในที่สุด

**Thesis title** : Buddhist ethics and consumption of the four basic necessities

**Researcher** : Phra maha Kriengkrai kittimedhi (Pinyarak)

**Degree** : Master of Arts (Philosophy)

**Thesis Supervisory Committee**

: PhraMedhisutabhorn, B.A., M.A.,Ph.D. (Buddhist Study)

: Phasawat Dhammaraso , B.A.,M.A., Ph.D. (Philosophy)

: Assist.prof.Dr Suraprong kongsat, B.A.,M.A.,Ph.D. (Cultural Science)

**Date of Graduation** : 15 March 2013

**ABSTRACT**

This thesis is a documentary research aiming to (1) examine the principles of Buddhist ethics for consumption of the four basic necessities, (2) investigate consumption of the four basic necessities by a group of Thai people who are in favor of consumerism, and (3) analyze the consumption of the basic necessities based on Buddhist ethics. The results of the study are summarized below.

Buddhist ethics in relation to the consumption of the four basic necessities refers to the consumption with wisdom consisting of reasons and understanding of the true value, which are essential parts of the human behavior and existence based on ethical code of conduct. The consumption of the four basic necessities, according to Buddhist ethics, is not just a response to the basic physical need, but also a path leading to the highest aim of life, full of potential, goodness, and beauty. In other words, Buddhist ethics tends to move toward perfectionism, a code of conduct that is not changeable to circumstances. Buddhist consumption can be divided into two types: (1) consumption by Buddhist priests, and (2) consumption by Buddhist laity. The two types of consumption are under the principles of Buddhist ethics related to the four basic necessities: Sappurisadhamma, virtue of the righteous; (the seven) qualities of a good man; Yonisomanasikara, proper attention; systematic attention; having thorough method in one's thought; genetical reflection; analytical reflection; Majjhima patipada, the Middle Path; the Middle Way; and Santutthi, Santosa, contentment; satisfaction with whatever is one's own. Human consumption arises from the basic need but that begins with Tanha or craving; desire;

thirst, which leads to two types of consumption values: genuine values and fake values. The real purpose of human consumption of the four basic necessities is to exist and develop toward a more sustainable perfection, not just to satisfy cravings or promote physical beauty.

Consumption of the four basic necessities by a group of Thai people in favor of consumerism depends on the borrowed value and their own beliefs; they tried to emulate other people's taste and applied it to their own in terms of food, clothing, shelters, and medicine. This is because majority of Thai people are more materialist than mentalist in the belief that material gains can bring happiness, prosperity, and social recognition to them and their families. This belief has become the culture of consumption among the consumerism-minded people from whom Thai people copy the behavior making them unable to follow the middle path of consumption.

Based on the principles of Buddhist ethics, the analysis of Thai people's consumerist behavior indicated that it was caused by the tendency to satisfy their need and maximum contentment. This excessive consumption behavior caused ethical problems such as those in the family, education, economy, society, and culture. However, Buddhist ethics, as supporter of consumerism, stresses the significance of simplicity and hospitality, encourages the consumption with wisdom, and considers consumerism as only an economic activity to satisfy the need. As opponent to consumerism, Buddhist ethics takes the view that illegitimate or redundant acquisition of the four basic necessities, with no consideration of consumption ethics is the cause of ethical and other problems; still worse, it reduces the human value and potential. Therefore, this study of Buddhist ethics and consumption of the four basic necessities by Thai people will be useful and relevant if we apply the principles of Buddhist ethics in our consumption that will lead to the reduction or elimination of unnecessary or redundant acquisition and consumption.

## กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์นี้ จัดทำขึ้นเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญาโดยศึกษาวิจัยเรื่อง พุทธจริยศาสตร์กับการบริโภคปัจจัย ๔ และสำเร็จไปด้วยความเรียบร้อย ด้วยความเมตตา อนุเคราะห์ช่วยเหลือสนับสนุนจากบุคคลหลาย ๆ ฝ่าย ที่ให้คำแนะนำ แสดงความคิดเห็น ตรวจสอบ แก้ไขปรับปรุงด้วยดีตลอดมา เพื่อเป็นเกียรติแก่ผู้มีพระคุณทั้งหลายจึงได้จารึกชื่อไว้ดังนี้

ขอกราบขอบพระคุณพระเมธีสุตาภรณ์, ดร.ประธานกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ พระสวาท ฐมมรโส,ดร. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพงษ์ คงศักดิ์ กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ บุคคลทั้งสามท่านถือว่าเป็นบุคคลที่มีความสำคัญอย่างยิ่งที่ให้งานวิจัยนี้มีความสมบูรณ์ และขอกราบขอบพระคุณอุปัชฌาย์ อาจารย์ที่ทำการอุปสมบทให้แก่ข้าพเจ้า ตลอดจนเพื่อนนิสิต สหธรรมิกทุกท่าน ที่คอยช่วยเหลือให้คำแนะนำและเป็นที่กำลังใจด้วยดีเสมอมา

ขออนุโมทนาขอบคุณ คุณพ่อสุวรรณ พินยารัก คุณแม่จิรพรรณ เป้าคำ ที่ช่วยสนับสนุนส่งเสริม คอยให้กำลังใจอย่างเต็มเปี่ยมและส่งเสริมให้ค่าใช้จ่ายในการศึกษาเล่าเรียน ด้วยดีตลอดมา ตลอดจนญาติพี่น้องทุกท่าน

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ คงไม่มีโอกาสที่จะสำเร็จลงได้อย่างแน่นอนหากไม่มีคณาจารย์ เพื่อนนิสิต สหธรรมิกทุกท่าน และห้องสมุดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต นครราชสีมา ผู้วิจัยต้องขอขอบพระคุณและอนุโมทนาบุญไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย คุณความดีที่เกิดขึ้นจากการทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ขอน้อมบูชาคุณพระศรีรัตนตรัย คุณบิดา มารดาในฐานะเป็นผู้ให้กำเนิด คุณครูอุปัชฌาย์ อาจารย์ที่คอยอบรมสั่งสอน และผู้สนับสนุนทุนการศึกษา ด้วยคุณความดีที่เป็นกุศลเจตนาที่เกิดจากการทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ขอกุศลผลเป็นนี้จึงมีส่วนเป็นพลังส่งเสริมเพิ่มพูนบุญบารมีให้ บิดา มารดา ครูอุปัชฌาย์อาจารย์ และญาติสนิทมิตรสหาย ตลอดถึงผู้มีอุปการะคุณที่ได้ช่วยเหลืออุปถัมภ์ทุกท่าน จงมีแต่ความสุข ความเจริญด้วย อายุ วัณณะ สุขะ พละ ธรรมสารสมบัติ พิพัฒนามงคล สมบูรณ์พูนผลด้วยลาภ ยศ สุข สรรเสริญทุกท่านเทอญ

พระมหาเกรียงไกร กิตฺติเมธี (พินยารัก)

วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖

## สารบัญ

| เรื่อง                                                  | หน้า |
|---------------------------------------------------------|------|
| บทคัดย่อภาษาไทย                                         | ก    |
| บทคัดย่อภาษาอังกฤษ                                      | ค    |
| กิตติกรรมประกาศ                                         | จ    |
| สารบัญ                                                  | ฉ    |
| คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ                               | ณ    |
| <b>บทที่ ๑ บทนำ</b>                                     |      |
| ๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา                      | ๑    |
| ๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย                             | ๔    |
| ๑.๓ ขอบเขตการวิจัย                                      | ๔    |
| ๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ                                 | ๔    |
| ๑.๕ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย                 | ๔    |
| ๑.๖ ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง           | ๕    |
| ๑.๗ วิธีการดำเนินการวิจัย                               | ๘    |
| ๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ                           | ๘    |
| <b>บทที่ ๒ พุทธจริยศาสตร์กับการบริโภคปัจจัย ๔</b>       |      |
| ๒.๑ ความหมายของคำว่าพุทธจริยศาสตร์                      | ๙    |
| ๒.๒ ลักษณะของพุทธจริยศาสตร์                             | ๑๑   |
| ๒.๓ ความหมายของการบริโภคปัจจัย ๔ ตามทฤษฎีพุทธจริยศาสตร์ | ๑๘   |
| ๒.๔ ประเภทของการบริโภค                                  | ๑๙   |
| ๒.๕ สาเหตุในการบริโภคปัจจัย ๔                           | ๒๓   |
| ๒.๖ หลักพุทธจริยศาสตร์ที่เกี่ยวกับการบริโภคปัจจัย ๔     | ๓๐   |
| ๒.๗ คุณค่าของการบริโภค                                  | ๓๙   |
| ๒.๘ วิพากษ์                                             | ๔๓   |

## บทที่ ๓ การบริโภคปัจจัย ๔ ของคนไทยกลุ่มบริโภคนิยม

|                                          |    |
|------------------------------------------|----|
| ๓.๑ ความหมายของบริโภคนิยม                | ๔๓ |
| ๓.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการเกิดระบบบริโภคนิยม | ๔๕ |
| ๓.๓ ประเภทของการบริโภค                   | ๕๓ |
| ๓.๔ สาเหตุของการบริโภค                   | ๕๘ |
| ๓.๕ หลักการบริโภคนิยมของคนไทย            | ๖๐ |
| ๓.๖ คุณค่าของการบริโภค                   | ๖๒ |
| ๓.๗ วิพากษ์                              | ๖๓ |

## บทที่ ๔ วิเคราะห์การบริโภคของคนไทยกลุ่มบริโภคนิยมตามหลักพุทธจริยศาสตร์

|                                                           |    |
|-----------------------------------------------------------|----|
| ๔.๑ วิเคราะห์ความหมายการบริโภคนิยมของคนไทย                | ๖๖ |
| ๔.๒ วิเคราะห์สาเหตุการบริโภคนิยมของคนไทย                  | ๖๗ |
| ๔.๓ วิเคราะห์ประเภทการบริโภคนิยมของคนไทย                  | ๗๑ |
| ๔.๔ วิเคราะห์หลักการบริโภคของคนไทยกลุ่มบริโภคนิยม         | ๗๒ |
| ๔.๕ ปัญหาทางจริยธรรมที่เกิดจากการบริโภคของคนไทย           | ๗๕ |
| ๔.๖ พุทธจริยศาสตร์กับเหตุผลในฐานะผู้สนับสนุนและผู้คัดค้าน | ๗๘ |
| ๔.๗ คุณค่าการบริโภคปัจจัย ๔                               | ๘๐ |
| ๔.๘ วิพากษ์                                               | ๘๒ |

## บทที่ ๕ สรุปและข้อเสนอแนะ

|                    |    |
|--------------------|----|
| ๕.๑ สรุปผลการวิจัย | ๘๕ |
| ๕.๒ ข้อเสนอแนะ     | ๘๑ |

|            |    |
|------------|----|
| บรรณานุกรม | ๘๒ |
|------------|----|

|                 |    |
|-----------------|----|
| ประวัติผู้วิจัย | ๘๖ |
|-----------------|----|

## คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

### (๑) การใช้อักษรย่อ

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พ.ศ. ๒๕๓๘ ดังต่อไปนี้

#### พระวินัยปิฎก

|               |   |           |            |           |
|---------------|---|-----------|------------|-----------|
| วิ.มหา. (ไทย) | = | วินัยปิฎก | มหาวิภังค์ | (ภาษาไทย) |
| วิ.ม. (ไทย)   | = | วินัยปิฎก | มหาวรรค    | (ภาษาไทย) |
| วิ.จู. (ไทย)  | = | วินัยปิฎก | จูฬวรรค    | (ภาษาไทย) |

#### พระสุตตันตปิฎก

|                 |   |             |               |                |           |
|-----------------|---|-------------|---------------|----------------|-----------|
| ที.ส. (ไทย)     | = | สุตตันตปิฎก | ทีฆนิกาย      | สีลขันธวรรค    | (ภาษาไทย) |
| ม.ม. (ไทย)      | = | สุตตันตปิฎก | มัชฌิมนิกาย   | มัชฌิมปัณณาสก์ | (ภาษาไทย) |
| ม.อุ. (ไทย)     | = | สุตตันตปิฎก | มัชฌิมนิกาย   | อุपरปัณณาสก์   | (ภาษาไทย) |
| ส.ส. (ไทย)      | = | สุตตันตปิฎก | สังยุตตนิกาย  | สคาถวรรค       | (ภาษาไทย) |
| ส.นิ. (ไทย)     | = | สุตตันตปิฎก | สังยุตตนิกาย  | นิทานวรรค      | (ภาษาไทย) |
| ส.ม. (ไทย)      | = | สุตตันตปิฎก | สังยุตตนิกาย  | มหาวรรค        | (ภาษาไทย) |
| อง. เอกก. (ไทย) | = | สุตตันตปิฎก | อังคุตตรนิกาย | เอกกนิบาต      | (ภาษาไทย) |
| ขุ.ข. (ไทย)     | = | สุตตันตปิฎก | ขุททกนิกาย    | ขุททกปาฐะ      | (ภาษาไทย) |
| ขุ.อุ. (ไทย)    | = | สุตตันตปิฎก | ขุททกนิกาย    | อุทาน          | (ภาษาไทย) |
| ขุ.เถรี. (ไทย)  | = | สุตตันตปิฎก | ขุททกนิกาย    | เถรีคาถา       | (ภาษาไทย) |
| ขุ.ป. (ไทย)     | = | สุตตันตปิฎก | ขุททกนิกาย    | ปฏีสัมภิตามรรค | (ภาษาไทย) |
| ขุ.พุทธ. (ไทย)  | = | สุตตันตปิฎก | ขุททกนิกาย    | พุทธวงศ์       | (ภาษาไทย) |

#### พระอภิธรรมปิฎก

|               |   |             |          |           |
|---------------|---|-------------|----------|-----------|
| อภิ.ก. (ไทย)  | = | อภิธรรมปิฎก | กถาวัตถุ | (ภาษาไทย) |
| อภิ.วิ. (ไทย) | = | อภิธรรมปิฎก | วิภังค์  | (ภาษาไทย) |

อภิ.สง.อ. (ไทย) = อภิธรรมปิฎก ชัมมมสังคณี อัฐสาลินีอรรถกถา (ภาษาไทย)

การใช้หมายเลขย่อ

การใช้หมายเลขอ้างอิงพระไตรปิฎกภาษาไทย จะแจ้งเล่ม / ข้อ / หน้า หลังคำย่อชื่อคัมภีร์ ดังอย่างเช่น วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๔/๒๑ หมายถึง วินัยปิฎก มหาวรรค เล่ม ๔ ข้อ ๑๔ หน้า ๒๑ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๕